

Homiletikai irányok

Prédikációink tartalmi és formai megújulása

■ PÁNGYÁNSZKY ÁGNES

Miért fontos ma az igehirdetésről beszélni?

A Magyarországi Evangélikus Egyházban végzett 2021-es kutatás szerint az evangélikusok az igehirdetést tartják az istentisztelet legfontosabb elemének.¹ Ezt követik az énekek, az istentiszteleti közösség, a liturgia és a csend. Az eredmények megerősítik, hogy az evangélikus identitás egyik tartóoszlopa ma is az igehirdetés. Egy másik kérdésre adott válaszok alapján a válaszadók 5-ből 4,4-re értékelték, mennyire hallgatják szívesen az evangélikus igehirdetést – ugyanakkor az istentiszteletek generációkon átívelő hatékonyságát csupán 3,04-re.

Ez a kettősség – az igehirdetés iránti megbecsülés és a generációs hatékonyság kérdése – serkenthet bennünket arra, hogy az igehirdetés megszólító erejét ma is releváns homiletikai feladatnak, sőt közös szakmai párbeszéd tárgyának tekintsük.

A mindig aktuális homiletikai párbeszédnek a megvalósulását segíti, ha nyitottan vizsgáljuk a homiletika tudományának legfrissebb kérdésfelvetéseit és az igehirdetésekkel kapcsolatos tartalmi és formai újításokat. Az igehirdetők köre is állandó tanulóközösség: egymástól tanulva, egymást segítve, nyitott attitűddel és építő kritikával működhetnek együtt, hogy homiletikai ismereteink frissek lehessenek, igehirdetői kompetenciánk pedig megújulni és fejlődni képes maradjon.

A homiletikai dialógust elősegítve az alábbiakban arra teszünk kísérletet, hogy viszonylag széles merítésben vizsgáljunk a teljesség igénye nélkül olyan homiletikai témákat és kérdésfelvetéseket, amelyek továbbgondolásra, reflexióra, párbeszédre érdemesek.

Az igehirdetés relevanciája

A németországi protestáns homiletikai szakirodalomból Kristin Merle *Miért prédikálunk ma? Homiletikai nyomkeresés* című tanulmányának mélyen elgondolkodtató, sőt provokatív kérdéseit vizsgáljuk először (MERLE 2022). Egy 2018-as, a *Zeit Online* magazinban megjelent írás kérdésfeltevéseiből indul ki: Vajon korunkban az igehirdetés nem elkötelezettebb-e saját hagyománya iránt, mint a valóságos keresők vagy hívő emberek iránt? Olyan kérdésekre és problémákra keressük-e a választ igehirdetéseinkben, amelyek tényleg valós kérdések és valós problémák? A provokatív kérdések mögött ugyanazt a relevanciaproblémát találjuk, mint ami forradalmasítani tudta az 1960-as években először az észak-amerikai, majd onnan kiindulva általában a homiletikát, és elvezetett az Új homiletika (New Homiletics) megszületéséhez (PÁNGYÁNSZKY 2017).

Merle és Deeg is hasonlóan vélekedik arról, hogy a homiletika számára ma is fontosak az alapve-

¹ A válaszok százalékos aránya 761 válaszadó alapján: igehirdetés (89%), énekek (66%), közösség (51%), liturgia (33%), csend (24%). Az evangélikus identitáskutatás részletes beszámolója a *Lelkipásztor* folyóirat 2025. júliusi lapszámában olvasható.

tő kérdésfelvetések: Miről szól az igehirdetés? Miért prédikáljunk? (MERLE 2022; DEEG 2023) Mi az igehirdető szándéka, milyen autonómiával rendelkezik az igehirdetés hallgatója? Milyen homiletikai módszerekkel, stílusokkal és formákkal hirdetik ma az igehirdetők Isten igéjét? Deeg rámutat, hogy az esztétikai, kreatív és innovatív formák mellett az argumentatív és meggyőző igehirdetési módszerek is meghatározóak a mai igehirdetési formákban.

Az igehirdetés tartalmi alapkérdései kapcsán Martin Nicol *Mehr Gott wagen* (Merjünk többet mondani Istenről) című könyvét hozza Deeg példának, amelyben Nicol számára az Istenről szóló beszéd bátorsága a központi kérdés. Hogyan tudjuk hatékonyabban „merni” Istent hirdetni az igehirdetésben? Nicol is vallja, hogy az istentisztelet és a prédikáció tekintetében jelentős átalakulás tanúi vagyunk, hiszen egy szekularizálódó társadalomban kell megküzdenünk az Istenről szóló beszéddel kapcsolatos értetlenséggel és közönnnyel. Az igehirdetéseink és a vallásról alkotott kép akár már a gyülekezetekben is dilemmát, bizonytalanságot hozhat magával (NICOL 2019, 13. o.).

Istentisztelet, igehirdetés és spiritualitás

Merle Martin Nicol és Alexander Deeg nyomán kérdez rá az igehirdetésnek az istentiszteleten betöltött szerepére és helyére. Vajon mennyire terheli meg az igehirdetés az istentiszteletet, mennyiben járul hozzá, hogy az Istenhez közeledés spirituális tere (eine Spiritualität der Nahung) ne csupán a szóbeli közlésre, hanem a szimbólumok és rítusok által teremtődő hatásfolyamatokra is támaszkodhasson (MERLE 2022, 84. o.)? A kérdések mögött ott húzódik a kognitív folyamatokban otthonosabb evangélikus lelkiség számára a kihívás, hogyan kezelje a spiritualitás mai megélésének lehetőségeit istentiszteleti életében és az igehirdetésben.

Az egyház missziós növekedésének kihívása az igehirdetés nyomán

Merle Peter Cornehlra hivatkozva fejti ki, hogy az igehirdetés relevanciája az igehirdetők számára is kérdéssé válik akkor, ha nem érzik a minőségi készülés és a hallgatóság létszáma közötti, számukra is motiváló egyensúlyt (MERLE 2022, 84. o.). Az egyház 21. századi helyzete, különösen is Európában, érzékelhetően a csökkenés irányába mutat. Ennek a dilemmának az átgondolásából nem maradhat ki az igehirdetés, a homiletika kérdésfelvetése sem. Eléri-e az igehirdetésünk üzenete a templompadokban ülőket, vagy hogyan szólíthatná meg az istentiszteleti élettől távol maradókat? Hogyan küzdünk meg az igehirdetés teológiai értelmezése, az evangélikus-protestáns hagyomány és az érezhető érdeklődésvesztés közötti fájó dilemmával?

A homiletika szaktudományának jelenleg is változásban lévő korszakát hangsúlyozza Alexander Deeg is a német homiletika aktuális kérdéseit bemutató tanulmányában (DEEG 2023). Fő kérdése, hogy az igehirdetésnek valóban van-e hatása, vagy csak üres rítusként tekintünk rá. A német gyakorlat alapján is hangsúlyozza, hogy sokak szkeptikussága ellenére az igehirdetésre számítanak az emberek, fontos számukra, és lényeges szempontként említi azt is, hogy az igehirdetésre való készülés a lelkész személyes spiritualitásának is meghatározó eleme. Az egyháznak a létszámokból adódó kihívások mellett is meg kell találnia a hangját és az embereket elérő igehirdetési gyakorlatát.

Exegézis, teológia és homiletika

A teológiai képzés és a lelkeszi igehirdetői szolgálat szempontjából is van súlya annak a kérdésfelvetésnek, amiben DEEG a Biblia, az exegézis, a hermeneutika és a rendszeres teológia kapcsolatára kérdez rá (2023). Deeg szerint a németországi protestáns teológiai képzés során az exegézis és a homiletika kapcsolódására kevés hangsúly esik, pedig egy tudatosabb kapcsolat segíteni tudná az igehirdetőket is abban, hogy új és friss meglátások gazdagítsák igehirdetési készülésüket és igehirdetéseiket. Ebben az összefüggésben hazai teológiai képzésünk és igehirdetői gyakorlatunk számára is teológiai erősödést jelenthet az igehirdetésre történő készülés közben az a tudatosabb homiletikai „építkezés”, amely a bibliai szövegből az exegézisen, a teológiai reflexión, a homiletikai előkészületeken át jut el magához az igehirdetéshez.

Igehirdetés a digitális világban

A digitális kultúra hatása nem csupán a Covid-járvány óta változtatta meg egyházi és gyülekezeti kapcsolatunkat a média különböző lehetőségeivel és eszközeivel. A római Szentszék 2002-ben kiadott dokumentuma már felhívja a figyelmet arra, hogy „a média már nemcsak azt befolyásolja erősen, hogy az emberek miként gondolkodnak az életről, hanem az emberi tapasztalat nagymértékben médiatapasztalat”². A mai hallgatóság nagy része a digitális világban nőtt fel, így a média logikája hatással van arra is, hogyan hallgatnak prédikációt.

A média és a digitalizáció – különösen a mesterséges intelligencia – változásokat hozott a kérdésfelvetések és választalások területén, megváltoztatta a kapcsolatokat az offline és az online, a fizikai és a virtuális világok egybemosódásán keresztül, új típusú kreatív lehetőségeket és tereket hozott létre. Emellett átalakította az emberek közötti együttműködést is, érzékeltetőbb egyenrangúságot teremtett a kapcsolatokban.

Bár ma még a mesterséges intelligencia kérdésében a megismerési és tanulási fázisban vagyunk, azzal a dilemmával már most találkozunk, hogy bizonyos szinten a mesterséges intelligencia prédikálni is tud helyettünk. A fizikai találkozások, a közösségi lét, az emberi kreativitás és a Szentlélek munkájának értéke versenyhelyzetbe kerül, ha kapacitásunk és kompetenciánk Isten és ember előtti értékét nem őrizzuk és civilizációs komfortérzetünk növeléséért feladjuk.

Képzőerő és történet az igehirdetésben

„A képzőerő Isten és az emberiség találkozóhelye, az a kamra menny és föld között, ahol a szent és a hétköznapi összekeveredik, és váratlan helyzetek születnek.” Barbara Brown Taylor gondolatai megújuló igehirdetésekről az észak-amerikai homiletikai megújulás egyik leghangsúlyosabb tartalmi és formai kérdéséről vallanak (ELLIOTT 2000, 146. o.). Nem csupán arról van szó, hogy a kognitív és deduktív igehirdetésektől hogyan jutunk el az induktív, tapasztalásokról, érzésekről és élményekről szóló prédikáció felé, hanem sokkal inkább arról a teológiai meglátásról, hogy Isten országa eljövetelet, Isten cselekvését hogyan „látjuk bele” világunkba és életünkbe. Hogyan hozhatja közelebb az igehirdetés Isten üdvösséget hozó kegyelmét és szeretetét emberi egzisztenciális kérdéseinkhez, hogyan mobilizálja az igehallgatók számára Isten országának perspektíváját? (PÁNGYÁNSZKY 2021, 53. o.)

² <https://katolikus.hu/dokumentumtar/az-egyhas-es-az-internet>.

A képzelőerőn (imagination) alapuló igehirdetésekre teológiaiailag tartalmas és igényes, biblikus látásmódot követő példát kaphatunk Barbara BROWN TAYLOR *Másik úton hazafelé* című, magyar fordításban is megjelent prédikációs kötetében (2024). Taylor igehirdetéseiben bepillantást nyerhetünk a történetmesélés, a narratív igehirdetés „titkaiba” is. Az igehirdetéseiben elmesélt történetek jóval túlmutatnak az igehirdetésekből gyakran alkalmazott illusztrációkon, amelyeket egy-egy gondolat alátámasztására alkalmazunk. Taylor történetei valamilyen módon mindig személyes történetek, az élet közelségének történetei. Mondanivalójuk szervesen illeszkedik az igehirdetés gondolatmenetébe akár úgy, hogy egy történet az, amit elmesél, vagy úgy fűzi fel gondolatmenetére, hogy egyetlen ponton sem érezzük didaktikusan szerkesztettnek.

A homiletikai megújulás lehetőségei és feladata

Hafenscher Károly *Beszélő Isten* című könyvében nem csupán megállapításként közli, hogy „hatalmas nagy a kínálat a 21. század homiletikai piacán”, hanem könyvében végig is vezeti az olvasót az igehirdetés történeti és kontextuális kérdésein, irányzatain és kihívásain (HAFENSCHER 2022, 443. o.). Mindezek mellett rámutat arra a személyességre is, amely meghatározó az igehirdetőre nézve: az igehirdetésre nézve is sok minden elsajátítható, fejleszthető és tanulható, de az igehirdetési szolgálatra való elhívás és megerősítés az Isten kegyelmének és üdvözítő szeretetének az ajándéka.

A homiletika tudományának csak az elmúlt száz éve valóban sokféle változásról tanúskodik. Új teológiai látásmódok megszületése, az esélyegyenlőségi teológiák, a posztkolonális teológiák, a kontextuális teológia, a nyilvános teológia mind hatással voltak és vannak arra, milyen tartalommal, milyen formákat alkalmazva prédikálunk. A homiletikai feladat ma már kevésbé az, hogy egy módszer mellett tegyük le a voksunkat, hanem sokkal inkább feladat és kihívás, milyen széles körben figyeljük a kontextuális homiletika témáit és kérdésfelvetéseit, illetve igehirdetőkként mi magunk hogyan tudunk hidat teremteni a ránk bízott bibliai üzenet és az ige hallgatói között.

A homiletikai párbeszéd sokirányú és nyitott – de célja változatlan: hidat képezni Isten és ember között. Gräb tömör megfogalmazása jól összegzi ezt a küldetést: „A prédikációnak üzenetet kell hordoznia. Ez a feladata és egyben az iránta támasztott elvárás, hogy a keresztény hit fényében értelmezze az életet, olyan módon, amely egzisztenciálisan is átélhető. Ezáltal mutatja meg, mit jelent ma a kereszténység.” (GRÄB 2013, 36. o.)

Beszélgetésindító kérdések

1. Mi motivál bennünket ma igehirdetőként? Milyen visszajelzések erősítik vagy kérdőjelezik meg szolgálatunkat?
2. Mit tapasztalunk a gyülekezeti tagjaink kérdéseiből – melyek a legégetőbbek számukra?
3. Hogyan tudunk relevánsak maradni az istentiszteleten, különösen a fiatalabb vagy ritkábban jelen lévő generációk számára?
4. Milyen szerepet kapnak a spiritualitás és a nonverbális elemek az igehirdetésben? Tudatosan élünk-e velük?
5. Hogyan épül egymásra az exegézis, a teológia és a homiletika a saját prédikációkészítésünk során?
6. A digitális világban hogyan maradhat élő és közösségformáló az igehirdetés?

7. Van-e helye a személyes történetnek, narratívának a szószéken? Ha igen, mikor és hogyan?
8. Mit jelent ma „hídnak lenni” Isten igéje és a hallgató között – és milyen kihívásokat rejt ez magában?

Felhasznált irodalom

- Az egyház és az internet.* Pápai Tanács a társadalmi kommunikáció eszközeiről. Magyar Katolikus Püspöki Konferencia. 2002. február 22. <https://katolikus.hu/dokumentumtar/az-egyhazi-es-az-internet>. (Megtekintés: 2025. június 15.)
- BROWN TAYLOR, Barbara 2024. *Másik úton hazafelé. Felszabadító igehirdetések az éven át.* Ford. Székács Judit. Luther Kiadó, Budapest.
- DEEG, Alexander 2023. Is There Still a Place for the Sermon? Some Observations in German-speaking Homiletical Books and Discussions. *Homiletic*, 48. évf. 1. sz. 65–67. o. <https://doi.org/10.15695/sitzgr48>
- ELLIOTT, Mark Barger 2000. *Creative Styles of Preaching.* Westminster John Knox Press, Louisville, Kentucky.
- GRÄB, Wilhelm 2013. *Predigtlehre. Ein homiletisches Plädoyer.* Evangelische Verlagsanstalt, Leipzig. <https://doi.org/10.13109/9783666624278>
- HAFENSCHER Károly 2022. *Beszélő Isten. Disciplina et ars praedicandi.* Magánkiadás, Budapest.
- MERLE, Kristin 2022. Warum heute predigen? Eine homiletische Spurensuche. In: Sonja Keller – Kristin Merle (szerk.): *Evangelisch predigen. Beiträge zur gegenwärtigen Praxis.* Evangelische Verlagsanstalt, Leipzig. 17–44. o. <https://doi.org/10.5771/9783374064359-83>
- NICOL, Martin 2019. *Mehr Gott wagen: Predigten und Reden zur Dramaturgischen Homiletik.* Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen. <https://doi.org/10.13109/9783666573163>
- PÁNGYÁNSZKY Ágnes 2007. A homiletika története az Amerikai Egyesült Államokban a 20. században. 1–2. rész. *Lelkipásztor*, 82. évf. 3. sz. 82–85. o.; 4. sz. 132–136. o.
- PÁNGYÁNSZKY Ágnes 2021. Képzeletalkotás és igehirdetés. *Credo*, 27. évf. 4. sz. 47–54. o.